

Marija Raguž

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek

Ivana Vidović Bolt (2011). *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 209 str.

Ivana Vidović Bolt se u knjizi bavi komparativnom analizom frazema sa zoonimskom sastavnicom u hrvatskom i poljskom jeziku čime se nadovezuje na europsku frazeološku tradiciju (Omazić 2005: 2). Frazeologija je doživjela procvat u posljednje vrijeme dok je ranije bila zanemarena u leksičkim i semantičkim studijama (Omazić 2005: 1). Što se tiče hrvatske frazeologije, najlakše je vidjeti njezin put prema objavljenoj literaturi vezanoj uz ovo područje jezikoslovlja. I prema popisu literature u knjizi *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*, moguće je doći do zaključka kako najveći opseg stranica o frazeologiji obuhvaćaju frazeološki rječnici, uz njih, velik je i broj članaka u znanstvenim časopisima (Tafrá 2005: 48). Dakle, usprkos rastućem broju radova u frazeologiji, među knjigama iz ovog područja je moguće naći isključivo rječnike i opću frazeološku literaturu dok se ova knjiga bavi posebnim dijelom frazeološkoga materijala i već time ima potencijal zaći u dublju i konkretniju analizu same te građe. Zaključno, to bi bilo najpoptežnije djelo koje se bavi konkretnim frazeološkim jedinicama, a ne frazeologijom u cjelini.

Ivana Vidović Bolt knjigu započinje uvodom u kojemu daje razlog svoga bavljenja frazeološkim jedinicama koje sadržavaju zoonime. Životinje su vrlo prisutne u ljudskoj svakodnevnici pa jezik to i bilježi. Tu se kriju bogate informacije o odnosu čovjeka i životinja pa stoga zaslužuju posebna istraživanja, po autoričinome mišljenju. Budući da su frazemi sa zoonimskom sastavnicom česti, ovaj se rad fokusira samo na zoonime koji se odnose na domaće životinje, koji su potpuno ili djelomično desemantizirani, nisu obuhvaćeni hiperonimi, niti dijelovi životinja. Građa je skupljena iz rječnika, a ima i frazeoloških jedinica koje nisu leksikografski zabilježene. U uvodu najavljuje aspekte analize ovih frazeoloških jedinica: strukturni, sintaktički i semantički, te odnos podudarnih frazeoloških jedinica u poljskom i hrvatskom.

Naziv prvog poglavlja je *Teorijska promišljanja frazeologije*. Tu su podaci o povijesnom razvoju frazeologije kao samostalne jezikoslovne cjeline, zatim o razvoju frazeologije u hrvatskom i poljskom jezikoslovlju (kroz pregled radova), o frazeologiji u užem i širem smislu – što svaka podrazumijeva pod frazeološkom građom. I na kraju, o frazemu kao osnovnoj jedinici frazeološkoga jezičnoga susta-

va – o značajkama, nazivima u hrvatskoj i poljskoj frazeološkoj tradiciji i daje vlastitu definiciju. Ovo je poglavlje vrlo sažeto, fokusira se samo na hrvatsku i poljsku tradiciju i to na najosnovnije podatke, koliko je potrebno za dalje razumijevanje građe u knjizi.

Posebnosti zoonimskih frazema u svjetlu hrvatsko-poljskih kontrastivnih istraživanja je drugo poglavlje. Tu se odgovara na pitanje koji su to zoonimski frazemi. Iznosi se podatak kako su, uz frazeme sa somatskom leksičkom sastavnicom, najzastupljeniji u hrvatskome i poljskom jeziku. Osvrće se na njihovu funkciju koju definira kao doprinos ekspresivnosti poruke i osnaživanje iskaza.

Poglavlje *Strukturna analiza hrvatskih i poljskih zoonimskih frazema* utvrđuje opseg frazema, diferencira sintaktički glavnu (noseću) sastavnicu i leksički sastav frazeološke jedinice. Autorica uspoređuje strukturnu analizu u hrvatskoj i poljskoj frazeološkoj tradiciji. U hrvatskoj se po opsegu frazeološke jedinice dijele na fonetsku riječ, svezu riječi i frazemska rečenicu. U poljskoj su frazeologiji mišljenja različita. Ivana Vidović Bolt frazeme sa zoonimskom sastavnicom dijeli prema spomenutoj, hrvatskoj klasifikaciji i navodi kako se među njima nalaze sva tri tipa frazema prema opsegu, navodi brojem koliko kojih ima.

Četvrto poglavlje, *Paradigmatičnost hrvatskih i poljskih frazema*, bavi se promjenama na paradigmatičnoj osi, koje nisu isto što i varijantnost frazema. Frazemi mogu biti trovrstni: nulte, djelomične ili potpune paradigmatičnosti. Dalje se ukratko definira svaka od tih vrsta. I u poljskom i u hrvatskom su najčešći frazemi djelomične paradigmatičnosti.

U poglavlju *Sintaktička analiza hrvatskih i poljskih zoonimskih frazema*, autorica utvrđuje funkciju frazema i njihovo uključivanje u diskurz. Neki mogu imati više funkcija. Dijeli ih na imeničke – koji mogu doći u funkciji subjekta, imenskoga predikata, apozicije ili objekta; glagolske – u funkciji predikata; pridjevske – u funkciji imenskoga predikata, predikatnoga proširka ili atributa; priložne – u funkciji priložne oznake načina. I još su tu frazemske rečenice koje se mogu samostalno uključivati u diskurz ili mogu biti uklopljene u rečenicu kao njezin dio. Za sve navedene moguće funkcije zoonimskih frazema u rečenici navedeni su primjeri.

Naziv šestoga poglavlja je *Varijantnost hrvatskih i poljskih frazema*. Naime, mada im se pripisuju stabilnost i čvrsta struktura, isti frazemi se mogu pojavljivati u više oblika. To se ne odnosi na slučajeve kad se promijeni značenje frazema jer se onda ne radi o varijanti nego o novome frazemu. U teorijskom pristupu varijantnosti nema konsenzusa. Neki govore o sinonimima, nekima je bitno da su frazemi u istome semantičkom polju, a trećima je bitno da nema promjene strukture i

značenja. U svojoj knjizi, Ivana Vidović Bolt varijantama smatra frazeme kojima je zamijenjena sastavnica, ali je značenje unatoč tome ostalo isto. Varijante su također i primjeri u kojima se može pojaviti dopuna koja služi pojačavanju ekspresivnosti frazema, ali nije obavezna. Zatim postoje slučajevi u kojima se može ispustiti sastavnica koja nije glavna, tad se govori o redukciji sastavnice frazemske cjeline ili elipsi. Različiti hrvatski i poljski autori nude različite podjele (I. Vidović Bolt navodi podjele od Menac, Fink, Bąbe, Lewickoga i Kozarewske). Zoonimske frazeme kojima se bavi autorica dijeli na one s fonetskim, tvorbenim, sintaktičkim, leksičkim, leksičko-kvantitativnim inačicama, i na one koji imaju više vrsta inačica unutar jednoga frazema. Za svaku od navedenih vrsta inačica, navodi primjere. Uz to, navodi koliko se konkretno primjera određene vrste inačica pojavljuje u hrvatskom, koliko u poljskom.

Semantička analiza hrvatskih i poljskih zoonimskih frazema koncentrira se na frazeologizaciju, stupanj desemantiziranosti frazema, značenje frazema, motiviranost i slikovitost. Mogu biti potpuno ili djelomično desemantizirani, ovisno o tome koliko su se pojedine sastavnice udaljile od izvornoga značenja. U hrvatskoj frazeologiji pojam *frazem* podrazumijeva ustaljene desemantizirane sveze (potpuno ili djelomično desemantizirane), a u poljskom se koriste nazivi *frazem* ili *idiom*, ovisno o stupnju desemantiziranosti. Frazem je kod njih djelomično desemantiziran, a idiom potpuno. Ni nema konsenzusa, autorica se priklanja nazivu *frazem* za sve. Dalje se zoonimski frazemi po podrijetlu dijele na nacionalne, biblijske i antičke (uz primjere), po rasprostranjenosti na nacionalne i internacionalne. Motiviranost zoonimskih frazema, autorica opisuje kao konkretnu, asocijativnu ili nelogičnu (apsurdnu). Životinje posjeduju objektivne osobine, ali pripisuju im se i subjektivne. Baš su te subjektivne presudnije u stvaranju zoonima i to uglavnom depejorativne osobine. Kao posebnu grupu, autorica navodi zoonimske frazeme poredbene strukture. Česti su i u hrvatskome i poljskom jeziku, ali neki ih ne smatraju frazemima, s čime se autorica ne slaže, neovisno o stupnju desemantiziranosti sastavnica. Poseban je dio odnos zoonimskih frazema i spola. Na osnovu toga odnosa, Ivana Vidović Bolt ih dijeli na četiri grupe: frazeme koji se odnose na žene, koji se odnose samo na muškarce, na muško dijete (samo jedan frazem), i osobe oba spola. Uz zoonimsku sastavnicu se često pojavljuje i somatska – najčešće vezana uz dominantan dio građe određene životinje. Uz to, posebnu ulogu u ovim frazemima imaju i boje. Služe kao pojačivači značenja što je ilustrirano primjerima. Ovi frazemi mogu nositi određenu simboliku u određenim vremenima i kulturama. Slijedi analiza simbolike zoonimskih frazema za potrebe koje su životinje iz zoonimske leksičke sastavnice podijeljene na sisavce i perad.

Najpresudniji utjecaj u motivaciji i simbolici pri stvaranju frazema je, prema Ivani Vidović Bolt, imala Biblija, zatim univerzalna iskustva sa životinjama (pogotovo sudeći prema sličnosti između poljskih i hrvatskih frazema). Najčešći su frazemi sa zoonimskom sastavnicom „pas“ i njezinim izvedenicama, a zatim „konj“. Autorica u zaključku ovoga poglavlja predstavlja podatke o brojnosti određenih grupa, ali ne pretpostavlja ništa o uvjetima koji su doveli do takvoga stanja, niti o onome što bi se možda moglo zaključiti na temelju takvih podataka.

Najopširnije je u knjizi osmo poglavlje – *Konceptna analiza hrvatskih i poljskih zoonimskih frazema*. U izgradnji značenja frazeološke jedinice ne sudjeluje samo sama ta jedinica sa svojim sastavnicama, nego značenje stvara čovjek iz svoga konceptualnog iskustva i kognitivnim procesima. Konceptna analiza opisuje tematsko-značenjska područja koja frazemi opisuju, kao odraz ljudskoga uma. Ta su tematsko-značenjska područja koncepti – nadređeni pojmovi koji uokviruju značenja frazema bez obzira na njihovo kategorijalno značenje i ekvivalentnost, ili različitu strukturu. Konceptna analiza dokazuje da su frazemi kulturološki i sociološki motivirani. Odaju doživljaj zajednice. Zato je za tumačenje značenja frazema autorica konzultirala izvorne govornike, rječnike i saznanja iz drugih znanstvenih disciplina. Frazeme kojima se bavi podijelila je na one koji se odnose na čovjeka i ostale. Oni koji se bave čovjekom odnose se na ljudske osobine: dob, izgled, karakter, intelekt, psihička stanja i emocije, kretanje, rad, navike, životnu ulogu i status, međuljudske kontakte, brojnost. Oni frazemi koje se ne odnose na čovjeka odnose se na doba dana, razdoblja, vremenske uvjete, količinu nečega, stanje predmeta, funkcioniranje nečega, itd. Za svako od navedenih područja je autorica navela primjer i još uvela i potpodjele. I na kraju je još navela koliko je kojih frazema prema onomu na što se odnose.

Ekvivalentnost hrvatskih i poljskih frazema je pitanje kojime se autorica bavi nakon svih analiza. Istraživanje i utvrđivanje ekvivalentnosti odnosa u odnosima frazema dvaju ili više jezika olakšava usvajanje i poučavanje stranoga jezika. Brojna su takva istraživanja što potvrđuje važnost te problematike. Frazemi mogu biti potpuno ili djelomično ekvivalentni, ovisno o svome leksičkom sastavu, značenju i gramatičkoj strukturi. Po nekima su samo djelomično ekvivalentni i u slučaju ako u različitim jezicima pripadaju različitim stilskim registrima. Ivana Vidović Bolt zatim navodi 45 parova frazema sa zoonimskom sastavnicom potpuno ekvivalentnih u hrvatskome i poljskom jeziku, a zatim djelomično ekvivalentne – koliko je kojih s leksičkim, morfološkim, sintaktičkim inačicama i različitim kombinacijama navedenih inačica.

Autorica u zaključku, kao desetom poglavlju, donosi pregled sadržaja prethod-

nih poglavlja i činjenice do kojih je došla – koliko je frazema u kojoj grupi po različitim kriterijima analize i da je za zoonimske frazeme

... potvrđeno da su takvi frazemi subjektivni, interpretativni, antropocentrični, uglavnom negativno obilježeni, deprecijativni i pejorativni te odraz dvostruke metaforizacije koja se uočava u čovjekovoj namjeri da negativne osobine svoje vrste pripiše odabranim pripadnicima životinjskoga svijeta. (Vidović Bolt 2011:148).

U jedanaestome poglavlju autorica opisuje frazeografsku obradu zoonimskih frazema. I zatim slijedi rječnik zoonimskih frazema, poredanih po leksičkoj sastavnici – zoonimu, prvo hrvatski pa poljski frazemi sa značenjima.

Kao što je već napomenuto u uvodnome djelu, ova knjiga zauzima posebno mjesto u hrvatskoj frazeološkoj literaturi jer je prvo opširnije djelo koje se bavi posebnom vrstom frazema, ograničavajući se samo na one s određenom leksičkom sastavnicom (u ovom slučaju su to zoonimi). Obradena je građa odabrana po kriteriju leksičke sastavnice - zoonima, ali samo onih koji se odnose na domaće životinje. Skupljena građa je vrlo sustavno i pregledno obrađena i analizirana. S lakoćom će se njom služiti i lako iščitavati podatke oni kojima to bude potrebno.

Osim što pruža mnogo podataka o frazemima sa zoonimskom sastavnicom, djelo može poslužiti kao paradigma za buduće knjige koje bi se bavile frazemima s određenom leksičkom sastavnicom. U okviru frazeologije bi bilo zanimljivo usporediti rezultate usporedbe zoonimskih frazema u neka dva druga jezika, ili usporediti frazeme s nekom drugom sastavnicom.

Treće, knjiga može poslužiti za šira lingvistička i kulturološka istraživanja. Bi li rezultati bili slični da se usporede neka druga dva slavenska jezika, ili dva jezika koja nisu iz iste jezične porodice, u okviru komparativne lingvistike? Ili u okviru slavistike – postoje li općeslavenski frazemi? Zatim, u okviru kognitivne lingvistike – bi li se isti koncepti pojavljivali i u drugim jezicima, s drugim frazemima? Što okuplja koncepte prepoznate već u ovoj knjizi? I tako sve do pitanja Sapir - Whorfove teze, odnosa kulture i jezika, koliko su frazemi kulturno uvjetovani, koliko jezično?

Mnogo se pitanja nameće pri čitanju ove knjige pa nema druge nego zaključiti kako je autorica uspješno izložila i organizirala svoje građu jer stimulira znatiželju čitatelja i želju za dubljim istraživanjem na tragu ove knjige.

Literatura

- Barčot, Branka (2012). Frazemi s pojedinim metalima kao komponentom u hrvatskom, ruskom i njemačkom jeziku. *Jezikoslovlje* 13.3: 841–865.
- Buljan, Gabrijela (2012). Mario Brdar, Ida Raffaelli, Milena Žic Fuchs, eds. 2012. Cognitive Linguistics between Universality and Variation. *Jezikoslovlje* 13.3: 876–893.
- Omazić, Marija (2002). O poredbenom frazemu u engleskom i hrvatskom jeziku. *Jezikoslovlje*: 3.1–2: 99–129.
- Tafra, Branka (2005). Frazeološki izazovi. *Jezik*: 52.2: 48–61.